Тристепенен модел за специализирана професионална квалификация

Обучението обхваща криминологичните механизми на корупцията, квалификацията на корупционните престъпления и особеностите на правосъдния отговор. Надграждането преминава от разпознаване на поведението и неговата среда към разрешаване на сложни квалификационни въпроси и работа по многоетапни корупционни схеми. Разграничението от организирана престъпност присъства във всяка степен — на криминологично, наказателноправно и доказателствено равнище.

Целева група: съдии, прокурори, следователи в групи по 20-25 участници. Първото ниво е подходящо и за студенти, докторанти и ръководни длъжности в администрацията.
Продължителност: всяка степен включва 8 модула по 90–100 минути, разпределени в три дни - два полудни и един пълен ден. Продължителността е 12–13 часа и 20 минути за степен и 36–40 астрономически часа за целия модел, без почивките.

I СТЕПЕН: Разпознаване на корупционното поведение и основна правна квалификация

Цел: участниците да разпознават корупционните механизми, мотивацията и ролевите отношения, да разграничават корупцията от сходни явления и да определят основните приложими престъпни състави.

Модул 1. Понятие и обществен механизъм на корупцията
Криминологично и наказателноправно понятие за корупция. Злоупотреба с власт, положение и доверие за неправомерно облагодетелстване. Корупцията като неофициален регулатор на достъпа до ресурси, услуги и решения. Непозволени конкурентни предимства и прехвърляне на разходите върху трети лица и обществото. Влияние върху публичните приходи, стопанския оборот, качеството на услугите и институционалното доверие.
Практическа работа: разпознаване на корупционния обмен и засегнатите интереси в кратки случаи с различна обществена видимост.

Модул 2. Криминологични обяснения и факторна среда

Приложимост на теориите за рационалния избор, напрежението, неутрализацията, социалното научаване и субкултурите. Взаимодействие между индивидуални, организационни и обществени фактори. Монополни правомощия, дискреция, информационна асиметрия, дефицити в отчетността и контрола. Ситуационни възможности и устойчиви институционални условия. Разграничение между наличие на риск и реализирано корупционно поведение.
Практическа работа: анализ на процедура с повишен корупционен риск и определяне на факторите, които създават, усилват или ограничават този риск.

Модул 3. Корупционен мотив и мотивационен механизъм на корупционното поведение. Видове корупционни мотиви. Разграничение от сродни мотиви
Разграничение между мотив, интерес, цел, повод и самооправдание. Обогатяващ, негативен и релационен корупционен мотив. Краткосрочна изгода и стратегическо облагодетелстване. Отношения с користни, властови, политически и лични мотиви. Механизми за неутрализация на моралните контрамотиви: пресметливост, нормативен релативизъм, конформизъм, статусни оправдания и компенсаторни нагласи. Преход към нормализиране и стабилизиране на поведението.

Разграничение от властови, политически, користен, личен, дискриминационен и др. мотив.
Практическа работа: анализ на мотивацията и защитните обяснения в случаи на взаимни услуги, групова лоялност и твърдяна служебна необходимост.

Модул 4. Профил на корупционния извършител. Видове извършители
Личностни, ценностни и социални характеристики на корупционните извършители. Опортюнистичен, корпоративен, властово-авторитарен, системен и идеологически тип. Професионална адаптация, манипулативност, самооценка и отношение към правилата. Значение на йерархичната позиция и достъпа до ресурси. Повторяемост, корекционна устойчивост и зависимост на поведението от средата. Граници на профилирането при оценката на конкретно деяние.
Практическа работа: сравнение на различни профили и формулиране на проверими хипотези за поведението и отношенията на участниците.

Модул 5. Видове корупция според институционалната среда и системността
Корупция в администрацията, правосъдието, правоохранителните органи, политическата система и частния сектор. Ниски, средни и високи институционални нива. Епизодична, рутинна и системна корупция. Индивидуално отклонение, групова практика, организационна норма и междуинституционална мрежа. Завладяване на институции и регулатори, зависимости при преминаване между публични и частни позиции.
Практическа работа: определяне на типа и обхвата на корупционния механизъм по случаи с различна степен на институционално проникване.

Модул 6. Корупционни роли, облаги и механизми на прикриване
Двустранна, многостранна, йерархична и мрежова конфигурация. Инициатори, посредници, изпълнители, покровители и бенефициери. Доброволно, принудително и адаптивно участие. Преки, непреки и нематериални ползи; незабавно и отложено облагодетелстване. Процедурно маскиране, правна симулация и конспиративност. Взаимни услуги, фаворизиране, административен рекет и отклоняване на ресурси.
Практическа работа: изготвяне на схема на участниците, ресурсите, решенията и облагите с разграничаване на видимите и прикритите отношения. Първоначална квалификация на случаи на искане, обещаване и предоставяне на облага при различно служебно поведение.

Модул 7. Разграничения от организирана престъпност, мафиотизация и други сходни явления. Корупционно заразяване и мафиотизация
Разграничение на корупцията от конфликт на интереси, злоупотреба с власт, административен произвол, клиентелизъм и лобизъм. Значение на частната облага, мотивацията, институционалното положение и механизма на въздействие върху решенията. Структурни и функционални различия с организираната престъпност. Използване на законно установена организация за корупционно облагодетелстване и дейност на автономно престъпно сдружение. Лични и колективни престъпни цели, характер на организационната обвързаност и лоялността. Корупционни взаимодействия с престъпни сдружения и взаимно усилване на двете явления. Разграничение между отклоняване на институционални функции за частно облагодетелстване и функционално овладяване на институцията от престъпна структура. Етапи на мафиотизацията. Индикатори: източник на лоялност; център на вземане на решения; отношение към професионалните ценности и техните носители; използване на страх и репресии; блокиране на вътрешния контрол и институционалната самокорекция. Разграничение от управленска некомпетентност, токсично лидерство и системна корупция.

Корупция и тероризъм: различия в целевата ориентация, използването на институциите и механизмите на принуда.
Практическа работа: сравнителни случаи на корупционна мрежа, организирано престъпно сдружение и институционална мафиотизация. Определяне на разграничителните признаци и необходимите допълнителни данни.

Модул 8. Основен наказателноправен режим

Система на корупционните престъпления. Активен и пасивен подкуп, търговия с влияние и корупция при търговска дейност. Длъжностни, имуществени и стопански престъпления с възможен корупционен елемент. Основни правнозначими обстоятелства: качество на субекта, служебно поведение, неследваща се облага, предназначение и получател. Значение на връзката между облагата и използваните правомощия.

Резултат от степента: участниците разпознават корупционния механизъм, определят фактите, необходими за първоначална квалификация, и разграничават корупцията от организирана престъпност, мафиотизация и сходни явления.

II СТЕПЕН: Правна квалификация при сложни корупционни схеми и съвкупности

Цел: участниците да разрешават квалификационни въпроси при усложнено договаряне, множество участници, прикрити облаги и формално законни сделки и да обосновават съответствието между цялостния механизъм и приложимите престъпни състави.

Модул 1. Субект, длъжностно качество и служебна компетентност

Длъжностно лице, чуждо длъжностно лице и специални субекти. Функционално съдържание на възложената работа и значение на формалното назначаване. Отговорно служебно положение и други квалифициращи качества. Разграничения между приложните полета на подкупа, общите престъпления по служба и корупцията в частния сектор. Собствена компетентност, фактическо влияние и използване на служебно положение.
Практическа работа: квалификация при различни организационни форми, служебни функции и основания за възлагане на правомощия.

Модул 2. Форми на подкупа и развитие на корупционното договаряне

Искане, предлагане, обещаване, приемане на предложение или обещание, даване и приемане на облага. Самостоятелност и последователно осъществяване на формите. Момент на довършване, опит и фактическа власт върху предмета. Условни уговорки, променени условия, частични плащания и множество престъпни решения. Значение на приемането или отказа на насрещната страна.
Практическа работа: поетапно развитие на казус с квалификация на поведението към всеки момент от договарянето и изпълнението.

Модул 3. Облага, служебна престация и квалифицирани случаи на подкуп

Материална и нематериална облага, полза за трето лице, опрощаване на задължение, услуга и бъдещо преимущество. Определеност, стойност и предназначение на предмета. Подкуп за правомерно действие, нарушение на службата или друго престъпление. Изнудване чрез злоупотреба със служебното положение. Размери, особено тежък случай и съчетаване на квалифициращи признаци. Основания за ненаказуемост и действие на закона във времето.
Практическа работа: квалификация на прикрити облаги и сравнение на случаи с еднаква стойност и различна обществена опасност.

Модул 4. Търговия с влияние, посредничество и измама

Предмет и насоченост на влиянието. Твърдяна възможност за въздействие и действителни отношения с длъжностното лице. Значение на намерението за упражняване на влияние и на задържаната облага. Разграничения от подкуп, посредничество и съучастие. Отношения с измамата при обещана услуга, която деецът не може или не възнамерява да осигури. Вериги от посредници.
Практическа работа: съпоставка на варианти на „уреждане“ на административен или съдебен резултат чрез реални, преувеличени и измислени контакти.

Модул 5. Корупционни престъпления в частния сектор

Приложими състави при изпълнение на работа за юридическо лице или едноличен търговец. Връзка между облагата, възложената работа и нарушението на задълженията при търговска дейност. Частни и публични интереси в дружества с държавно или общинско участие. Прикрити възнаграждения, комисиони, услуги и сделки със свързани лица. Разграничения от допустимо търговско посредничество, възнаграждение и нарушение на договор.
Практическа работа: квалификация на корупционни уговорки при доставки, кредитиране и разпореждане с дружествени активи.

Модул 6. Общи и специални престъпления по служба

Нарушаване и неизпълнение на служебни задължения, превишаване на власт или права. Конкретизация на бланкетните признаци чрез законови, подзаконови и вътрешни правила. Користна и вредоносна цел, вредни последици и причинна връзка. Граници на оперативната самостоятелност. Отношения между общи и специални състави, включително престъпления против правосъдието.
Практическа работа: анализ на служебни актове и действия с определяне на нарушеното задължение, специалната цел и съставомерните последици.

Модул 7. Имуществени и стопански престъпления в корупционна схема

Длъжностно присвояване, измама, безстопанственост и съзнателно сключване на неизгодна сделка. Гражданскоправни и търговскоправни механизми на отклоняване на активи. Фиктивни услуги, неизпълнени доставки, необезпечено кредитиране, заличаване на обезпечения и неизгодни разпоредителни сделки. Формална валидност на сделката и наказателноправна оценка на поведението. Разграничения от оправдан стопански риск, фактическа грешка и обикновено договорно неизпълнение.
Практическа работа: квалификация на схема, при която поредица сделки прехвърля публичен или дружествен ресурс към частен бенефициер.

Модул 8. Съучастие, съвкупности и разграничение от организирана престъпна дейност

Отговорност на длъжностни и недлъжностни участници. Принос при подготовка, гласуване, изпълнение и прикриване на решения на колективен орган. Единство и множество на престъпните решения. Реални, идеални и привидни съвкупности; продължавано престъпление. Отношения между подкуп, престъпление по служба, присвояване, стопански и документни престъпления. Значение на организационната обвързаност, устойчивостта, общата престъпна цел и разпределението на функциите. Разграничаване на служебна йерархия, мрежа от взаимни услуги и престъпна организация. Самостоятелна квалификация на сдружаването и на конкретните престъпления при наличие на съответните законови признаци.

Наказателноправна оценка на действията при институционална инфилтрация и мафиотизация. Разграничаване на криминологичната характеристика на процеса от квалификацията на отделните деяния и индивидуалния принос.
Практическа работа: комплексен казус с длъжностни лица, външни посредници и престъпно сдружение. Индивидуална квалификация на приносите, разрешаване на съвкупностите и обосноваване на наличието или отсъствието на престъпно сдружаване.

Резултат от степента: участниците обосновават квалификацията на цялостната схема и отделните приноси, разрешават съвкупностите и разграничават съучастието в корупционни престъпления от участието в престъпно сдружение.

III СТЕПЕН: Анализ и доказване на сложни корупционни схеми. Разграничения от организирана престъпност и институционална мафиотизация

Цел:

развитие на умения за реконструкция и доказателствена проверка на сложни престъпни механизми, разграничаване на конкуриращи се обяснения и обоснован избор на правна квалификация и процесуален подход.

Модул 1. Реконструкция на многоетапни и мрежови корупционни схеми
Хронология на юридическите и фактическите действия. Връзки между формално независими решения, сделки и участници. Корупционна инфраструктура, посредничество, покровителство и междуинституционални зависимости. Проследяване на ресурса и действителното облагодетелстване. Разпределени управленски решения и привидно прекъсване на причинната връзка между поведението на конкретното лице и крайния резултат.
Практическа работа: картографиране на схема с разграничаване на установените факти, обоснованите хипотези и непроверените предположения.

Модул 2. Информационна основа, версии и планиране на разследването
Източници на информация и преценка на данните за престъпление. Първоначални и последващи версии, своевременност и проверимост. Определяне на предмета на доказване според възможните квалификации. Последователност на действията и риск от загуба на доказателства. Разследващ екип и взаимодействие с наблюдаващия прокурор. Проверка на дейността на свързани лица и на институционалната среда.
Практическа работа: разработване на план с конкуриращи се версии, правнозначими обстоятелства и конкретни задачи за проверка.

Модул 3. Доказване на обективните признаци
Длъжностно качество, компетентност и конкретно служебно поведение. Източници на нарушените задължения. Предмет, предназначение и получател на облагата. Инициатива за подкупа и момент на довършване. Причинна връзка между отделните действия и последиците. Доказателствено значение на документите, комуникацията, фактическото изпълнение и поведението на трети лица. Разминавания между формално отразеното и действително извършеното.
Практическа работа: проверка на доказателствената опора за всеки съставомерен признак и определяне на необходимите допълнителни действия.

Модул 4. Доказване на умисъла, специалната цел и корупционната договореност
Значение на мотива и целта според приложимия състав. Косвени доказателства за предварително съгласуване, общ интерес и координирано поведение. Анализ на флагрантни нарушения, лични и имуществени връзки, прикриване и последващи действия. Проверка на обяснения за обществена полза, хуманитарни съображения, служебна заповед и стопанска необходимост. Доказателствени изисквания при колективни решения и разпределени изпълнителски функции.
Практическа работа: изграждане и критична проверка на доказателствена верига за субективната страна чрез съпоставка с алтернативни обяснения на фактите.

Модул 5. Финансово профилиране, допустими разследващи способи и обвинителна стратегия
Съпоставка на доходи, имущество, разходи и стандарт на живот; проследяване на непреки облаги, привидни заеми и фиктивни кредитори и длъжници. Връзка между финансовите данни и конкретното служебно поведение.

Допустими способи за документиране на корупционна дейност и граници, свързани с провокацията към подкуп. Значение на първоначалната информация, инициативата за контакт, поведението на участващите служители и оказаното въздействие. Проверка на възражение за провокация и последици за доказателствата.

Съответствие между фактическото описание, квалификацията и доказателствения анализ. Конкретизация на индивидуалния принос. Реакция при отпадане на факт или необходимост от преквалификация; процесуални граници на изменението на обвинението и на въззивните и касационните искания.
Практическа работа: проверка на подготвена обвинителна теза по случай с прикрита облага и възражение за провокация.

Модул 6. Разграничение между корупционна схема и организирана престъпна дейност
Доказателствено установяване на отношенията между корупционните участници и евентуално престъпно сдружение. Разграничаване на еднократно съучастие, повтарящи се корупционни взаимодействия, устойчива мрежа и организирана престъпна структура. Общи престъпни цели, организационна обвързаност и функционални роли.

Корумпирано длъжностно лице, което предоставя услуги на престъпно сдружение, и длъжностно лице, което действа като негов участник. Значение на самостоятелността при вземане на решения, характера на лоялността и начина на разпределяне на ползите. Проверка на основанията за отделна отговорност за сдружаването и за конкретните корупционни и свързани престъпления.
Практическа работа: варианти на общ казус, при които промяната на организационните връзки води до различна квалификация и различен предмет на доказване.

Модул 7. Корупционно заразяване и мафиотизация — проверка на институционалните механизми
Прилагане на разграничителните индикатори към конкретна институционална среда. Проследяване на източника на решенията, реалните зависимости и пренасочването на служебната лоялност. Инфилтрация на ключови позиции, изграждане на зависимости, корумпиране на заварения състав и репресивно въздействие върху професионално автономни служители.

Кадрови решения, дисциплинарни процедури, контролни актове и бездействия като възможни части от общ механизъм. Разграничаване от системна корупция, управленска некомпетентност, токсично лидерство и отделни злоупотреби. Установяване на индивидуални деяния и принос в рамките на институционалния процес.
Практическа работа: анализ на поредица кадрови, управленски и контролни решения с конкуриращи се версии за корупционно заразяване и функционално овладяване на институцията.

Модул 8. Комплексни разграничения и проверка на цялостната правна теза
Прилагане на разграничителните критерии към случаи, съчетаващи частна облага, властови интереси, институционални зависимости и принуда. Корупция, организирана престъпност, мафиотизация, клиентелизъм, злоупотреба с власт и административен произвол. Разграничение от терористична целенасоченост при използване на насилие или институционални механизми за политическа промяна.

Проверка дали избраната квалификация обхваща установения механизъм, индивидуалните приноси и отношенията между престъпленията. Разграничаване на доказани обстоятелства от криминологични хипотези и оценъчни определения.
Практическа работа: заключителна симулация по комплексен казус. Групите защитават различни обяснения и квалификации, посочват необходимите доказателства и подлагат насрещните тези на критична проверка.

Резултат от степента: участниците реконструират и проверяват сложни корупционни механизми, разграничават ги от организирана престъпна дейност и мафиотизация и обосновават индивидуалната отговорност чрез конкретни факти и доказателства.

МЕТОДОЛОГИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ

Преди всяка степен се установяват професионалният опит, типичните затруднения, обучителните потребности и ресурсите на групата. Входен казус позволява адаптиране на сложността и акцентите. Предварително се събират въпроси и обезличени случаи от практиката на участниците.

Всеки модул съчетава визуализирано изложение с конкретна практическа задача, обсъждане на решенията и обратна връзка. Използват се серии бързи въпроси, сравнителни таблици, анализ на съдебни актове, картографиране на схеми, работа в малки групи, структурирани симулации и модерирани дискусии. Казусите се усложняват чрез промяна на правнозначими факти.

Подбрани общи случаи преминават през трите степени. В първата се разпознават механизмът и участниците; във втората се разрешават квалификационните въпроси; в третата се проверяват доказателствената основа, конкуриращите се обяснения и процесуалните решения.

Между степените участниците получават подбрани изследователски текстове, нормативни разпоредби, съдебни актове и писмени задачи. Разработените решения се използват за установяване на напредъка и за подготовка на следващото обучение.

Измерване на резултатите
Всяка степен завършва с изходна задача, съпоставима по сложност и оценявани умения с входната. Критериите включват разпознаване на правнозначимите факти, точност на квалификацията, разрешаване на съвкупностите, разграничаване на престъпните механизми, обоснованост на доказателствените изводи и спазване на процесуалните гаранции. Текущата и заключителната обратна връзка установяват практическата приложимост и оставащите потребности.

Включване в следваща степен
Необходима е подготовка, съответстваща на предходната степен. При участници с натрупан специализиран опит тя се установява чрез предварителна задача.

ПРОФИЛ НА ЛЕКТОРИТЕ

Двама юристи с поне 10-годишен опит в изследването на съдебна практика по корупционни, длъжностни и свързани стопански престъпления и организирана престъпност с допълваща се компетентност. Един от тях или трети лектор е (и) криминолог или юридически психолог със специализация в корупционната мотивация, профилирането и организационните механизми.

Лекторският състав осигурява компетентност и по организираната престъпност, гражданскоправните и търговскоправните механизми на разглежданите схеми, финансовото профилиране и приложимите стандарти на ЕСПЧ. Лекторите имат опит в обучението на посочените целеви групи чрез описаната интерактивна методика.

Всяко конкретно обучение се разработва след проучване на обучителните потребности и ресурси на обучаваната група. Съдържанието се актуализира според действащото законодателство и относимата национална и европейска съдебна практика.

15 Ноември 2026